כלי החרס והאבן מיבנה־ים (צפון)

אריולה יקואל

כלי החרס והאבן מיבנה־ים (ר׳ עג׳מי ועד, כרך זה) נבחרו על פי מוצאם הסטרטיגרפי, לרוב מתוך לוקוסים חתומים, אלא אם כן צוין אחרת.[1] הכלים מתוארים בסדר כרונולוגי, מהקדום למאוחר.

כלי החרס

תקופת הברונזה התיכונה 2 (איור 1)
שברי כלי חרס מתקופת הברונזה התיכונה 2 נתגלו בבית הקברות בשטח D1. הקברים לא נחפרו, ומקור כלי החרס בהצטברויות.

קנקן שלו בסיס שטוח (איור 1:1).— קנקנים מסוג זה תוארכו לתקופת הב״ת 2ב׳ (Amiran 1969:105, Pl. 32:9).

פכית דלייה שבסיסה מעוגל (איור 1:2).— פכיות מסוג זה הופיעו לראשונה בתקופת הברונזה התיכונה והמשיכו עד תקופת הברזל (Amiran 1969:111, Pls. 34:9, 10; 46:14–16).

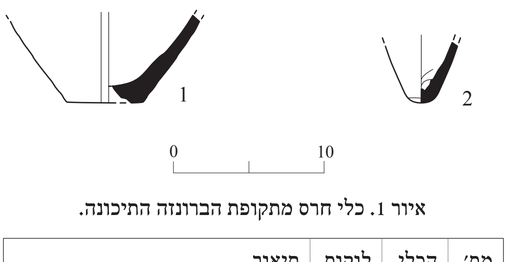

איור 1. כלי חרס מתקופת הברונזה התיכונה.

מס׳	הכלי	לוקוס	תיאור
1	קנקן	T23	טין חום, ליבה בגוון אפור, גריסים לבנים
2	פכית	T23	טין חום, ליבה בגוון אפור, גריסים לבנים

התקופה הפרסית (איור 2)
במכלול המוצג באיור 2 שברי כלי חרס מהתקופה הפרסית שנמצאו בגתות בשטח B, בכבשן, במתקן התעשייתי, בגת ובמבנה שבשטח A, וכן בתעלות שממערב וממזרח להם.

קערות גדולות (מורטריה; איור 2:1–4).— לקערות מס׳ 1–4 שפה מעובה, מעוגלת או משוטחת מעט ודפנות חלקות (איור 2:1, 2). לדעת שטרן, הן יובאו מקפריסין (Stern 1982:96). בחפירה נחשפו שני טיפוסים: קערה שבסיסה שטוח (איור 2:3) וקערה שבסיסה דמוי חצוצרה (איור 2:4). קערות שלהן בסיס שטוח ידועות ממכלולים מסוף תקופת הברזל ומראשית התקופה הפרסית (Bennet and Blakely 1989:196–198, Fig. 164:a; Stern 1995:53–55, Fig. 2.2:12). קערות שלהן בסיס חצוצרה נתגלו במרבית האתרים בארץ מהתקופה הפרסית (המאות הה׳–הד׳ לפסה״נ; Stern 1995:53–55, Fig. 2.2:1–5, 14, 15; Tal 1999:97–98, 124, 154, Figs. 4.11:7–13, 15, 16; 4.21:11–15; 4.35:13–18). בתל אל־חסי תוארכו קערות דומות למאה הה׳ לפסה״נ, ובתל דור — למחצית הראשונה של המאה הד׳ לפסה״נ (Guz-Zilberstein 1995:295).

קנקנים (איור 2:5–11).— במכלול הקנקנים ארבעה טיפוסים. הטיפוס הראשון דמוי שק, ולו שפה זקופה, מחודדת, משתפלת מעט כלפי חוץ או שפת מדף וכתף משופעת (איור 2:5–8). קנקנים מסוג זה תוארכו למן תקופת הברזל 2 (לכיש שכבה III; Zimhoni 1997:124–250) עד התקופה הפרסית (Stern 1995:58–62, Fig. 2.7). לטיפוס השני שפה נטויה חוצה (איור 2:9), צווארו גבוה, גלילי, וגופו מוארך, דמוי שק. כלים דומים נפוצים בתקופה הפרסית (המאות הה׳–הד׳ לפסה״נ) בכל חלקי הארץ (לקנקנים זהים מתל מיכל, ר׳ Singer-Avitz 1989:122, Fig. 9.4). טין צלהב מאפיין את שני הטיפוסים, ומעיד על כך שייצרו אותם באזור הגליל המערבי ודרום הלבנון (פיניקיה; Bettles

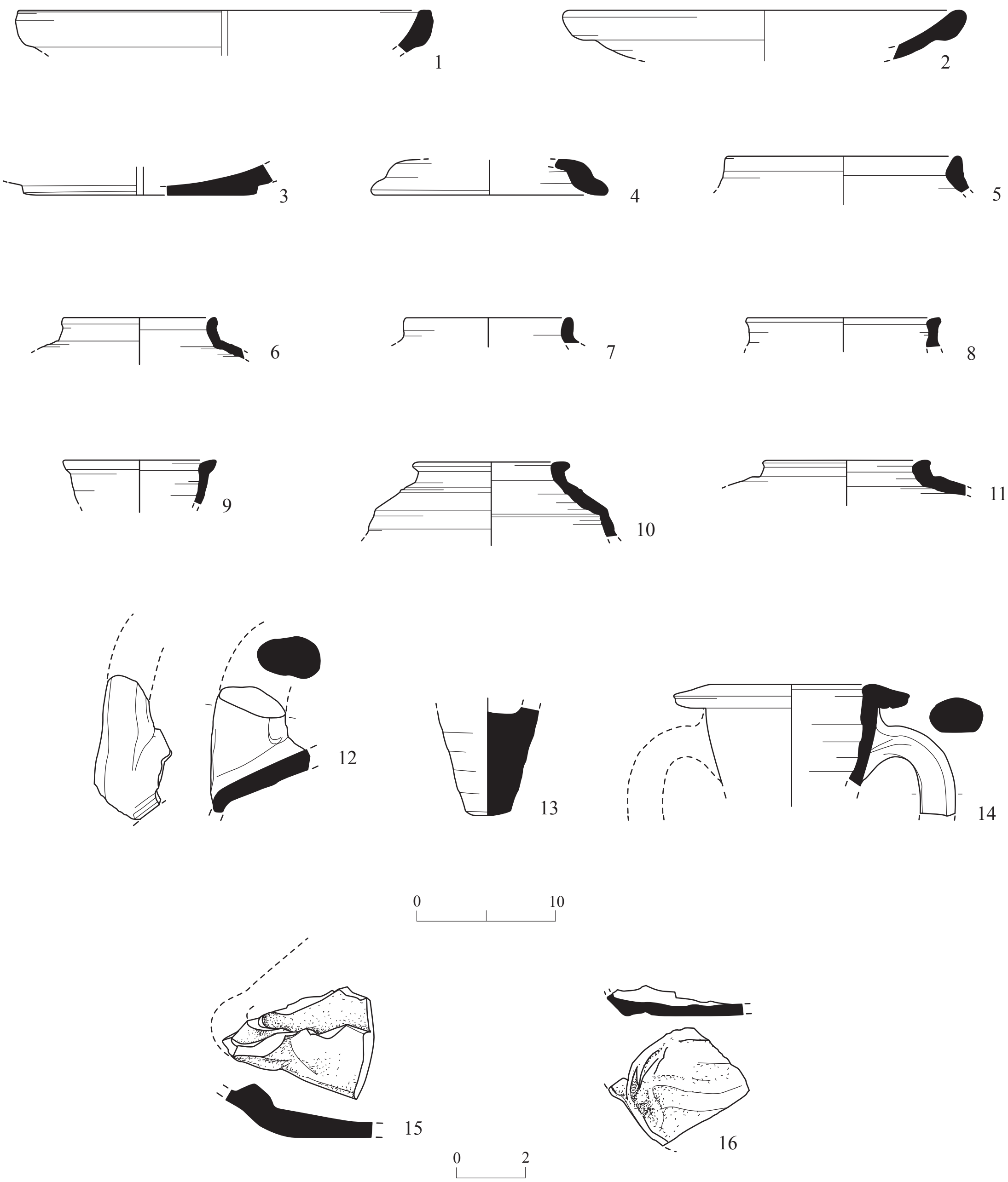

איור 2. כלי חרס מהתקופה הפרסית.

2003). לטיפוס השלישי כתף שטוחה וזיווי חד (איור 2: 10). קנקנים אלה תוארכו למאות הה׳–הד׳ לפסה״נ (Stern 1995:58–62, Fig. 2.7; Bettles 2003: Types A1–A2). לטיפוס הרביעי כתף משופעת וזיווי חד (איור 2: 11; טיפוס C3 Bettles 2003: Figs. 4.2, 4.16). קנקנים דומים נתגלו בתל מיכל ותוארכו לתקופה הפרסית (Singer-Avitz 1989:122, Fig. 9.3:7, 8).

אמפורות (איור 2: 12–14).— נמצאו ידית (איור 2: 12) ובסיס (איור 2: 13) של אמפורה מטיפוס ׳קנקנים עם ידיות דמויות סל׳. על סמך בדיקות

איור 2

מס׳	הכלי	סל	לוקוס	תיאור
1	קערה	2527/2	263	טין צלהב, ליבה בגוון צלהב, כמות בינונית של גריסים
2	קערה	2548	278	טין צלהב, ליבה בגוון צלהב, כמות קטנה של גריסים
3	קערה	1016/2	111	טין כתום, כמות בינונית של גריסים חומים
4	קערה	2067/1	233	טין ורוד, ליבה ורודה, כמות גדולה של גריסים
5	קנקן	1115/2	153	טין צלהב, ליבה בגוון צלהב, כמות קטנה של גריסים
6	קנקן	1109	152	טין חום בהיר, ליבה בהירה, כמות קטנה של גריסים
7	קנקן	1077/5	147	טין ורוד־חום בהיר, ליבה ורודה בהירה, מעט גריסים
8	קנקן	1115/1	153	טין חום־כתום, ליבה אפורה, גריסים כתומים ואפורים
9	קנקן	1023/3	118	טין חום כהה, ליבה חומה כהה, מעט גריסים לבנים
10	קנקן	1104	150	טין צלהב בהיר, כמות גדולה של גריסים
11	קנקן	1040/1	118	טין צלהב, ליבה ורודה, גריסים חומים ואדומים
12	אמפורה	1041/4	122	טין ורוד, ליבה אפורה, כמות גדולה של גריסים אפורים, לבנים ואדומים
13	אמפורה	1012/1	109	טין ורוד בהיר, ליבה בגוון דומה, כמות קטנה של גריסים לבנים
14	אמפורה	1034/1	100	טין ורוד־חום בהיר, ליבה בגוון דומה, כמות קטנה של גריסים
15	נר	1030/11	116	טין חום־ורוד בהיר, כמות קטנה של גריסים אדומים
16	נר	1033/1	118	טין חום־ורוד בהיר, כמות קטנה של גריסים אדומים

פטרוגרפיות מהחפירות בתל יעוז, בנחל תות ובתל מיכל נמצא שכלים מטיפוס זה יוצרו בקפריסין (גורזלזני תשס״ו:42*, קבוצה 5; Gorzalczany 2006:193, Group E) וגם בארץ (Goldberg, Singer-Avitz and Horowitz 1989:265). הטין של האמפורה מיבנה־ים דומה לטין של הכלים שנמצאו בתל מיכל. כלים אלה מתוארכים למאות הו׳–הד׳ לפסה״נ (Stern 1995:62–63).

כן נמצאה אמפורה נוספת שלה שפת מדף רחבה, צוואר גלילי וזוג ידיות משוכות מהצוואר (איור 14:2). כלים דומים נמצאו באפולוניה, בשכבה המתוארכת לתקופה הפרסית (Tal 1999:160, Fig. 4.41:5–8).

נרות (איור 15:2, 16).— נמצא שבר של נר עגול, צבוט ופתוח, שלו פיה מכווצת ובסיס שטוח (איור 15:2). על הבסיס מופיעים סימני החלקה. מקור הנר, העשוי מטין חום־ורוד ובו גריסים אדומים, כנראה בחוף הפיניקי. נרות מסוג זה היו נפוצים במשך כל התקופה הפרסית (המאות הו׳–הד׳ לפסה״נ; Stern 1995:67).

התקופה ההלניסטית (איור 3)

במכלול שברים של כלי חרס שנמצאו באזור הגת והמבנה בשטח A ובגתות בשטח B. הממצא דל למדי, ובו קערות פתוחות, פכית וקנקנים.

קערות (איור 1:3, 2).— נתגלה שבר של קערת דגים מטיפוס 4d (איור 1:3), המתוארך למאות הג׳—הב׳ לפסה״נ (Guz-Zilberstein 1995:292, Fig. 6.3:22–27). כן נמצא שבר של קערה עשויה בתבנית, מעוטרת בדגם עלים (איור 2:3), ככל הנראה כלי ייבוא. קערות דומות לה נחשפו בפאפוס שבקפריסין ותוארכו למאות הג׳–הב׳ לפסה״נ (Neuru 1991: Pls. 13–16; Fig. 7:15–18).

פכית (איור 3:3).— לפכית שפה מעובה וגוף מצולע. כלים דומים נתגלו בדור, ותוארכו לתקופה ההלניסטית המאוחרת (Guz-Zilbertein 1995:306–307, Fig. 6.28:9–14). פכיות מסוג זה תוארכו בשקמונה למאות הד׳–הב׳ לפסה״נ (אלגביש 1968: איור 41).

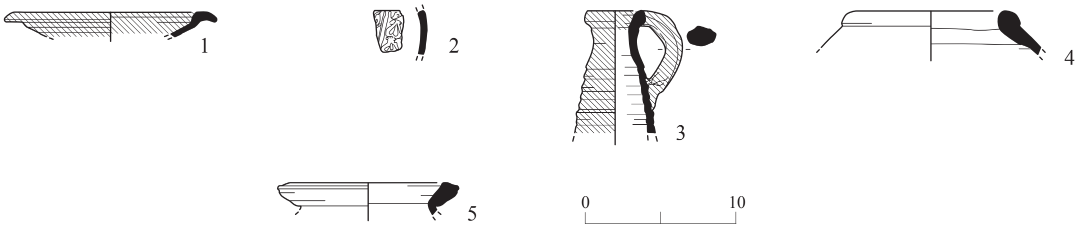

איור 3. כלי חרס מהתקופה ההלניסטית.

מס׳	הכלי	סל	לוקוס	תיאור
1	קערה	1104	150	טין חום בהיר, חיפוי אדום
2	קערה	1109	152	טין אפור ובו מיקה, עיטור בדגם עלים
3	פכית	1041/15	122	טין חום בהיר, חיפוי אדום, ליבה בגוון חום בהיר עם גריסים קטנים לבנים
4	קנקן	1032/4	121	טין חום בהיר, כמות קטנה של גריסים לבנים
5	קנקן	2545	276	טין חום בהיר, כמות גדולה של גריסים אפורים, אדומים ולבנים

איור 4

מס׳	הכלי	סל	לוקוס	תיאור
1	קערה	2069/5	234	טין צלהב בהיר, כמות גדולה של גריסים חומים, אדומים ולבנים
2	קערה	1077/4	147	טין צלהב, גריסים שחורים, אפורים ולבנים
3	קערה	2045/17	222	טין צלהב, כמות קטנה של גריסים אדומים
4	קדרת בישול	1027	118	טין חום-כתום, ליבה בגוון חום-כתום, מעט גריסים לבנים ושחורים
5	קדרת בישול	1077/3	147	טין חום, ליבה חומה, מעט גריסים גדולים
6	קדרת בישול	2130/1	237	טין חום-כתום, ליבה כתומה, ללא גריסים
7	קדרת בישול	2087/7	233	טין חום-כתום עם סימני שרפה, ליבה בגוון חום-כתום, מעט גריסים לבנים
8	קדרת בישול	2048	248	טין חום-כתום עם סימני שרפה, ליבה בגוון חום-כתום, מעט גריסים לבנים
9	סיר בישול	2010/5	210	טין חום-כתום, ליבה בגוון חום, גריסים לבנים ושחורים קטנים
10	סיר בישול	1027/2	118	טין חום-כתום, ליבה בגוון חום, גריסים לבנים ושחורים קטנים
11	סיר בישול	1039/1	109	טין חום-כתום, ליבה בגוון חום-כתום, מעט גריסים לבנים קטנים
12	סיר בישול	1039/2	116	טין חום-כתום, מעט גריסים לבנים קטנים
13	סיר בישול	1084/3	172	טין חום-אדום, ליבה בגוון חום-אדום, מעט גריסים לבנים
14	מכסה	2080	240	טין חום-אדמדם, ליבה בגוון זהה, חסמים לבנים קטנים ומיקה(?)

קנקנים (איור 3:4, 5).— לקנקן אין צוואר, ושפתו מקופלת, נוטה חוצה (איור 3:4). כלים דומים נפוצים באזור החוף והשפלה בתקופה ההלניסטית (Yeivin and Edelstein 1970: Fig. 6:6; Fischer 1989:181, Fig. 13.2:20; Guz-Zilberstein 1995:311, Fig. 6.35:1–10, Photograph 6.37: a–d).

לקנקן מס׳ 5 שפה מעובה, נוטה חוצה. קנקנים מסוג זה נפוצים באזור הגליל המערבי ובדרום פיניקיה בתקופה ההלניסטית. כלים דומים נתגלו בשכבה ההלניסטית בתל שקמונה (אלגביש 1968: 56, טיפוס 28; איורים 10:211; 17:235) ובאתרים אחרים (Guz-Zilberstein 1995:312, Fig. 6.38:8, 9; Berlin 1997:155–156, Pl. 57:480–483).

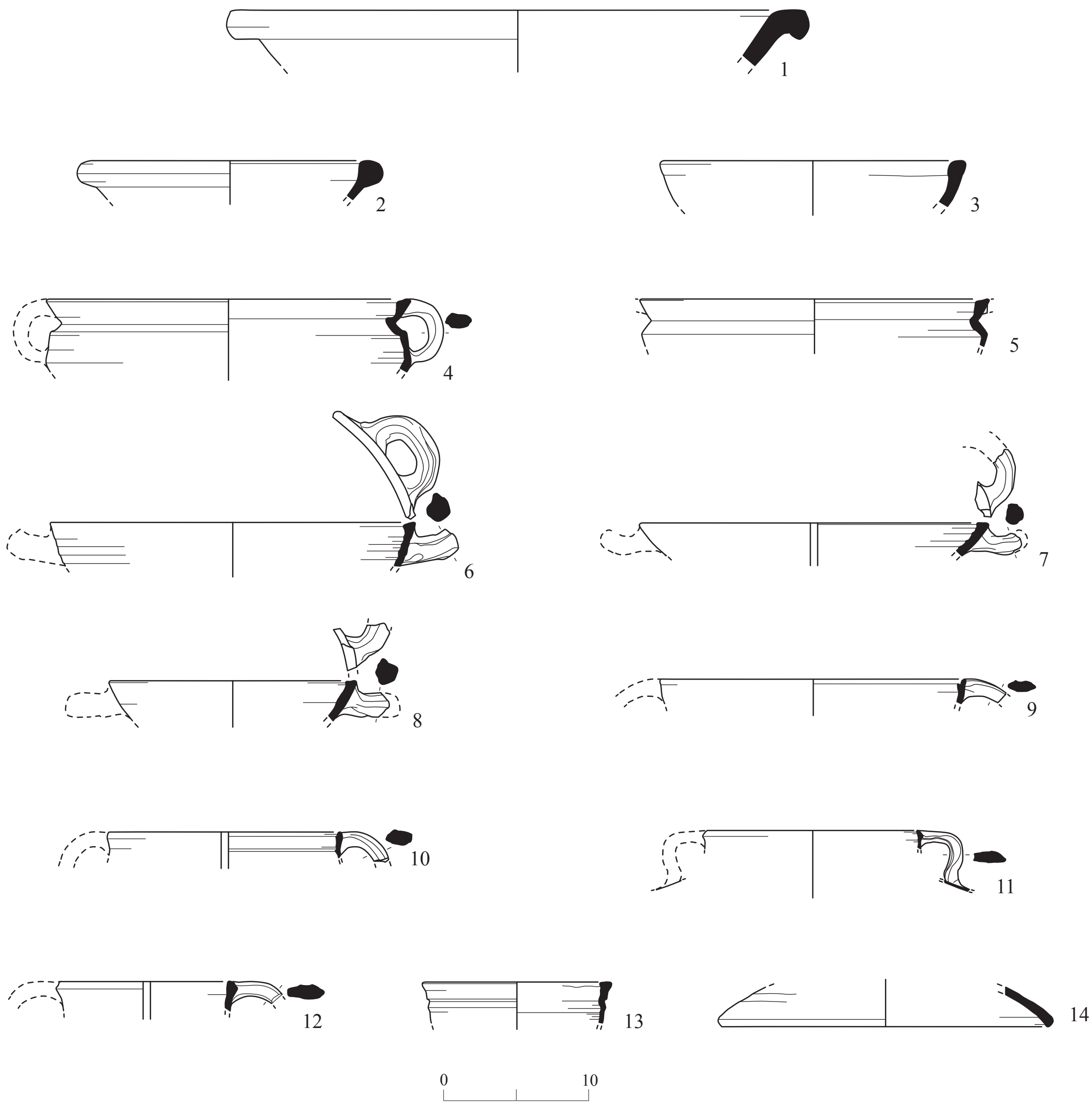

איור 4. כלי חרס מהתקופה הרומית.

התקופה הרומית (איורים 4–8)
כלי החרס ושברי כלי האבן מהתקופה הרומית נתגלו באזור הגתות, במבנה שמצפון לגת בשטח A ובמתקן שבשטח B.

קערות (איור 4:1–3).— נמצאה קערה גדולה (מורטריום) שלה שפה מעובה, משתפלת חוצה (איור 4:1). כלים דומים נמצאו בקיסריה ובאתרים אחרים בשכבות מהמאות הא׳–הג׳ לסה״נ (אלגביש 1977: 18, לוחות I:6; XI:85; Bar-Nathan and Adato 1986:164, Fig. 2:23; Johnson 1988:183, Fig. 7–13). בבדיקות טין שנעשו בכלים מקיסריה נמצא שהם יובאו מקפריסין (Blakely, Brinkmann and Vitaliano 1992:202–203, Fig. 2:18–28). לקערה מיבנה־ים נמצאה מקבילה במצדה, המוגדרת שם טיפוס M-CS2A, המתוארך מהמאה הא׳ עד ראשית המאה הב׳ לסה״נ (Bar-Nathan 2006:167, Pl. 30:58, 61).

לקערה מס׳ 2 שפה מעובה (איור 4:2); לא נמצאו לה מקבילות. קערה מס׳ 3 כדורית. בתקופות

ההלניסטית והרומית הקדומה ייצרו כלים דומים בכל חלקי הארץ (Bar-Nathan 1981:62, Pls. 6:5; 10:22; 2002:76–78, 179, Pl. 28:522–524, Ill. 61).

קדרות בישול (איור 4:4–8).— נתגלו שני טיפוסים של קדרות בישול האופייניים לתקופה: לטיפוס הראשון שפה מעובה, כתף מזווה וגוף גלילי רחב (איור 4:4, 5). כלים מסוג זה נפוצים ביהודה ובשפלת יהודה בתקופה הרומית הקדומה, מראשית המאה הא׳ עד ראשית המאה הב׳ לסה״נ (Bar-Nathan 1981:61, Fig. 5:21, 22; 2006:166–167; Loffreda 1996:83, 125–127, Figs. 35:10; 56:130; Pl. 30:58, 61). קדרות הבישול מהטיפוס השני פתוחות, ולהן ידית אופקית (איור 4:6–8). טיפוס זה היה נפוץ בכל רחבי הארץ מסוף המאה הא׳ לסה״נ עד סוף התקופה הביזנטית ומעבר לה. הקדרות מיבנה־ים דומות במבנה הגוף שלהן ובהיעדר הצילוע לקדרות מרמת הנדיב שתוארכו לתקופה הרומית הקדומה (Silberstein 2000:437, Pl. VII:3, 4).

סירי בישול (איור 4:9–14).— לסיר הבישול שבאיור 4:9 שפת מרזב ופתח רחב. הוא תוארך למאות הא׳–הב׳ לסה״נ (Silberstein 2000:433–435, Pl. VI:14–16).

כן נתגלה טיפוס אחר של סיר בישול שלו צוואר גבוה וידיות סרט מחוברות לשפה (איור 4:10–12). במצדה וברמת הנדיב תוארכו כלים דומים מסוף המאה הא׳ לפסה״נ עד המאה הא׳ לסה״נ (Bar-Nathan 1981: Pl. 5:1–6; 2006:154–158, Pls. 27–28; Silberstein 2000:432–433, Pl. V:8–11).

לסיר מס׳ 13 שפה מקופלת חוצה וצוואר גלילי מרוכס. טיפוס זה נפוץ בדרום הארץ ובשפלה, ומתוארך מהמאה הא׳ עד ראשית המאה הב׳ לסה״נ. במצדה הוא הוגדר טיפוס M-CP2 (Bar-Nathan 2006: Fig. 47).

מכסה סיר הבישול שבאיור 4:14 מוכר ממכלולים בני התקופה ההלניסטית עד התקופה הרומית (Silberstein 2000: Pl. VII:7).

פכים (איור 5:1–9).— לפכים שבאיור 5:1–3 שפת מדף וצוואר רחב. כלים דומים נמצאו ברמת הנדיב, שם הם תוארכו למאה הא׳ לסה״נ (Silberstein 2000:426, Pl. III:10–14). פך מס׳ 4 גדול יותר, ולו שפה רבועה, מעובה. פכים מסוג זה היו נפוצים בכל חלקי הארץ בתקופה הרומית הקדומה. באשדוד הם תוארכו לתחילת המאה הא׳ לסה״נ (Dothan 1971:50, Fig. 17:4).

לפך מס׳ 5 שפה נטויה חוצה וצוואר גבוה. פך דומה התגלה במצדה, שם הוגדר טיפוס MGJA1, המתוארך מהמאה הא׳ לפסה״נ עד תחילת המאה הא׳ לסה״נ (Bar-Nathan 2006: Pl. 17:1). לפך מס׳ 6 שפה נוטה בחדות כלפי חוץ וזיווי חד בתחתית הצוואר. כלים דומים נמצאו ברמת הנדיב ותוארכו לראשית המאה הב׳ לסה״נ (Calderon 2000:95, Pl. III:42–43; Silberstein 2000:426–428, Pl. III:19). לפך מס׳ 7 שפת מדף וידית משוכה מהשפה. כלים דומים נתגלו בתל אשדוד (Dothan 1971: Figs. 11:4, 5; 17:1).

לפך מס׳ 8 שפה פשוטה וצוואר נוטה בעדינות כלפי חוץ. כלים דומים נמצאו ביריחו (טיפוס J-JG2), ותוארכו מהמאה הא׳ לפסה״נ עד המאה הא׳ לסה״נ (Bar-Nathan 2002: Pl. 8:62). הבסיס של פך מס׳ 9 עשוי מטין מקומי; לא נמצאו לו מקבילות. פכים שלהם בסיס דומה נפוצים בארץ בתקופות הרומית, לדוגמה ביקנעם (Avissar 2005:46, Fig. 2.7).

פכיות (איור 5:10–16).— לפכיות שפה נטויה חוצה וצוואר רחב (איור 5:10–13). פכיות דומות נמצאו בתל אשדוד ותוארכו לתחילת המאה הא׳ לסה״נ (Dothan 1971:50, Fig. 11:4). לפכית מס׳ 14 שפת קרדום, דופן דקה וידית משוכה מהשפה. כלים דומים נתגלו ברמת הנדיב, ותוארכו מסוף המאה הא׳ לפסה״נ עד ראשית המאה הא׳ לסה״נ (Silberstein 2000:426, Pl. III:17–19).

פכיות כישור שלהן בסיס שטוח, דוגמת אלו שבאיור 5:15, 16, תוארכו מאמצע המאה הא׳ לפסה״נ עד אמצע המאה הא׳ לסה״נ (Silberstein 2000:428–429, Pl. IV:21–24)

קנקנים (איור 6).— נתגלו קנקנים מטיפוסים אחדים, הנפוץ שבהם הוא קנקן דמוי שק שלו גוף מצולע בצילוע רחב, צוואר חביתי, נמוך, וזוג ידיות אוזן מחוברות לגוף. לטיפוס זה מגוון רחב של שפיות. הראשון הוא קנקן שלו רכס חיצוני בולט מתחת לשפה פשוטה, שפת אוגן או שפה מעובה (איור 6:1, 8, 13). קנקנים דומים תוארכו מסוף המאה הא׳ לפסה״נ עד המאה הא׳ לסה״נ (Dothan 1971: Fig. 22:2; Silberstein 2000:421, Pl. I:16–23).

טיפוס נוסף הוא קנקן ששפתו מעובה ונוטה חוצה (איור 6:4, 6, 9, 10). קנקנים אלה תוארכו

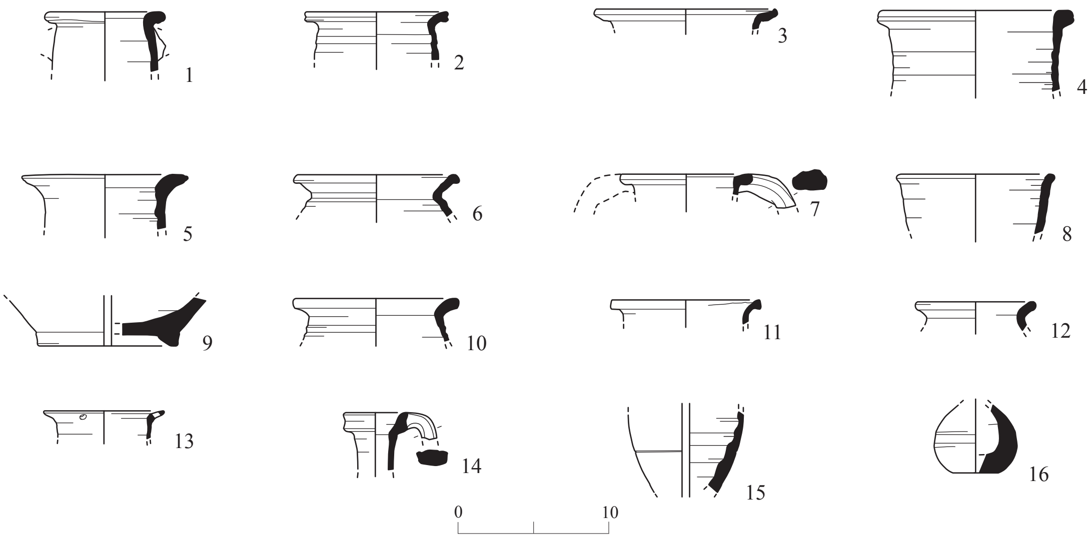

איור 5. פכים ופכיות מהתקופה הרומית.

מס׳	הכלי	סל	לוקוס	תיאור
1	פך	1001	101	טין חום בהיר, ליבה בגוון חום בהיר, גריסים קטנים, אדומים, שחורים ולבנים
2	פך	2130	237	טין חום בהיר, ליבה בגוון חום בהיר, גריסים לבנים
3	פך	1069	140	טין חום־כתום, ליבה בגוון חום־אדום, ללא חסמים
4	פך	1028/3	119	טין חום־כתום בהיר, ליבה בגוון חום בהיר, גריסים קטנים, לבנים
5	פך	2527/3	263	טין חום בהיר מאוד־אפרפר, ליבה אפורה, מעט גריסים לבנים ואדומים
6	פך	2131	247	טין חום־כתום, ליבה בגוון חום־כתום, מעט גריסים קטנים, לבנים
7	פך	1048/9	132	טין חום בהיר, מעט גריסים קטנים, לבנים
8	פך	2024	204	טין חום בהיר, ליבה בגוון חום בהיר, גריסים לבנים
9	פך	2537/4	267	טין צלהב, גריסים קטנים, לבנים
10	פכית	2045/1	222	טין חום בהיר, מעט גריסים קטנים, לבנים וחומים
11	פכית	2045/15	222	טין חום בהיר, מעט גריסים קטנים, לבנים
12	פכית	2045/12	222	טין חום בהיר־ורוד, ליבה בגוון חום בהיר, מעט גריסים קטנים, לבנים
13	פכית	2045/18	222	טין חום־כתום, ליבה בגוון זהה, גריסים קטנים, לבנים
14	פכית	2141	281	טין כתום, ליבה כתומה, גריסים קטנים, לבנים
15	פכית	1030/3	116	טין חום בהיר, גריסים לבנים
16	פכית	1048/6	132	טין כתום בהיר, ליבה כתומה, חסמים קטנים, לבנים

למאה הא׳ – ראשית המאה הב׳ לסה״נ (Bar-Nathan 2006: Pls. 11:58–61; 12:62).

נתגלו שברים נוספים מאותו טיפוס, ובהם מגוון צורות של שפה וצוואר (איור 6: 2, 3, 5, 7, 11–13).

טיפוס אחר הוא קנקן שלו שפה רחבה מחורצת וגוף מוארך, מצולע בצילוע רחב (איור 6: 14). קנקנים מסוג זה נעשו בבתי יוצר בגליל המערבי ובדרום הלבנון במאות הב׳–הג׳ לסה״נ (Reynolds 2003:128, Fig. 33). הטיפוס האחרון הוא קנקן עזה ששפתו נמוכה וזקופה וגופו חביתי, ללא צוואר (איור 6: 15, 16). מקורו בדרום הארץ, ברצועת החוף הנמשכת מאשקלון עד רפיח, ובנגב המערבי. שברי הקנקנים מיבנה־ים דומים לקנקנים המתוארכים למאה הב׳ לסה״נ (Majcherek 1995:163–178, Pl. 3.1, Type 1).

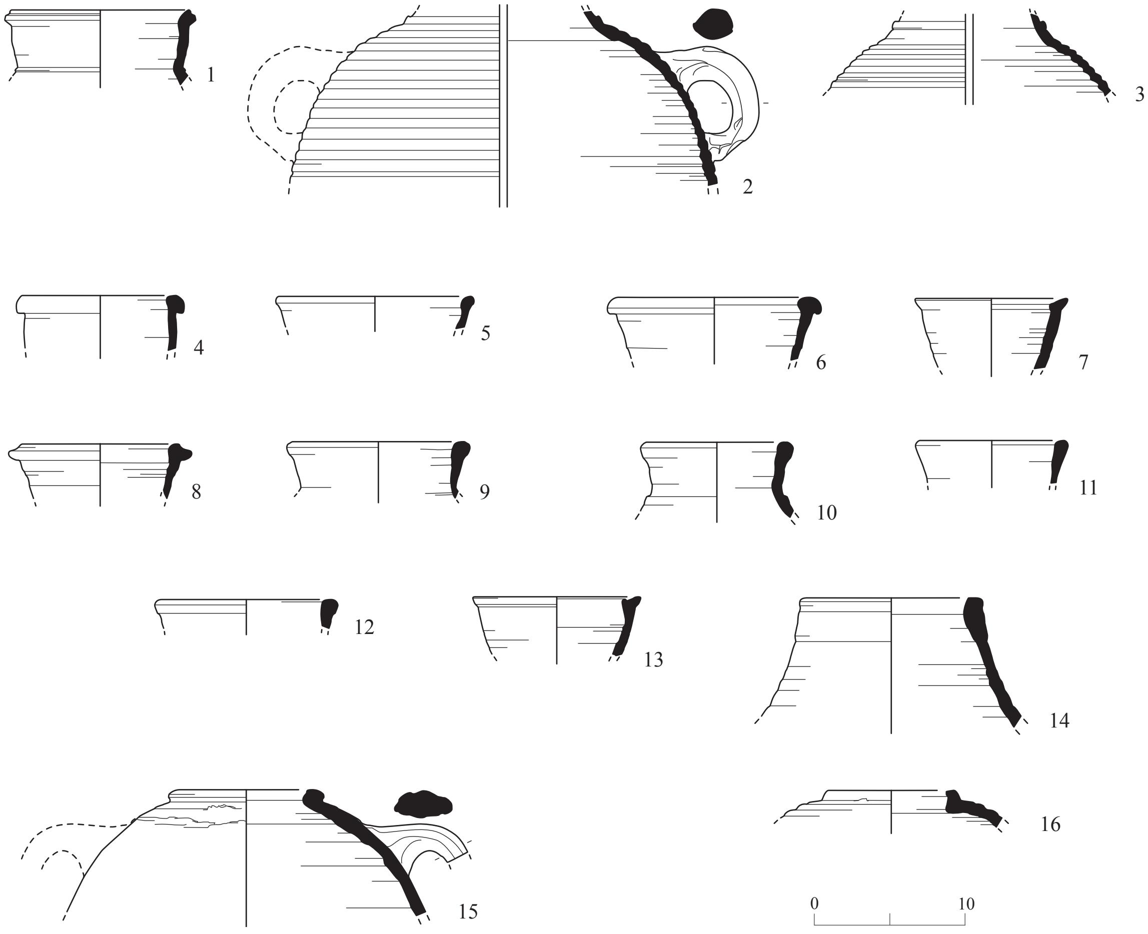

איור 6. קנקנים מהתקופה הרומית.

מס׳	סל	לוקוס	תיאור
1	1060/2	131	טין חום־כתום בהיר, ליבה בגוון חום־כתום, גריסים לבנים קטנים
2	1032/1	121	טין כתום, ליבה בגוון כתום, גריסים לבנים קטנים
3	2532/3	264	טין חום־כתום בהיר, ליבה בגוון חום בהיר, גריסים לבנים ואפורים קטנים
4	2069/3	234	טין חום בהיר־ורוד, ליבה בגוון זהה, גריסים אפורים, לבנים ואדומים קטנים
5	2061/6	229	טין חום כתום, ליבה בגוון חום־כתום, גריסים לבנים
6	2532/4	264	טין חום כתום, ליבה בגוון חום־כתום, ללא גריסים
7	1117	149	טין חום־כתום, ליבה בגוון חום־כתום, מעט גריסים לבנים קטנים
8	1048/4,5,8	132	טין חום־כתום, ליבה בגוון חום־כתום, מעט גריסים לבנים קטנים
9	2516/1	260	טין חום, ליבה חומה, ללא גריסים
10	2526/1	262	טין חום־כתום, ליבה בגוון חום, מעט גריסים לבנים
11	2533/2	265	טין חום־כתום, ליבה בגוון חום־כתום, מעט גריסים לבנים קטנים
12	1000	100	טין צלהב, מעט גריסים קטנים לבנים ושחורים
13	1027/1	118	טין חום־כתום ללא חסמים, ליבה בגוון חום
14	1027/6	118	טין חום בהיר, ליבה בגוון חום בהיר, גריסים לבנים קטנים
15	2058/1,2,3	230	טין חום־כתום, ליבה בגוון חום־כתום, מעט גריסים לבנים
16	2130	237	טין חום־כתום, ליבה בגוון חום־כתום, מעט גריסים לבנים

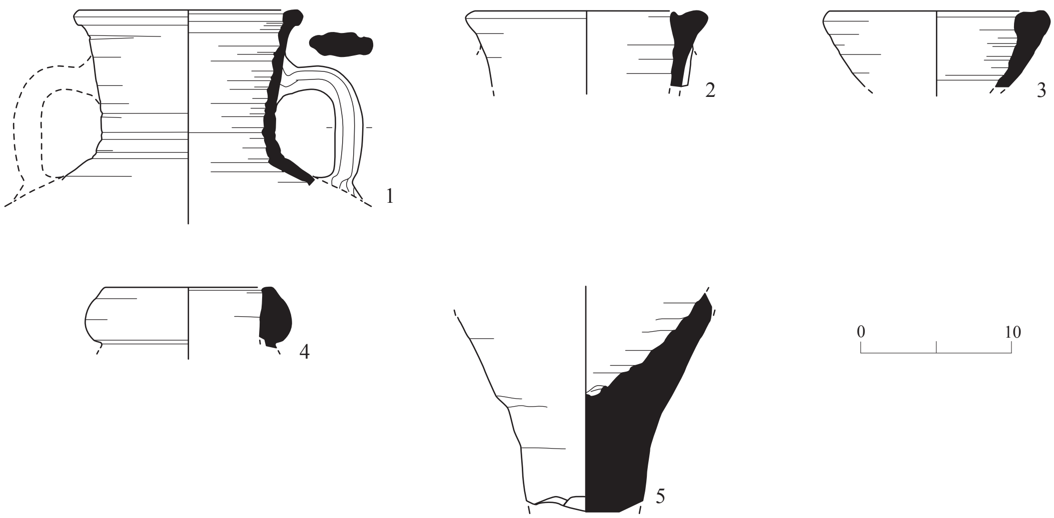

איור 7. אמפורות מהתקופה הרומית.

מס׳	סל	לוקוס	תיאור
1	2520/2	261	טין כתום בהיר, ליבה בגוון כתום, מעט חסמים שחורים קטנים
2	2069/4	234	טין צלהב, כמות גדולה של גריסים לבנים
3	2069/2	234	טין חום, ליבה בגוון חום־אפור, גריסים לבנים גדולים
4	2080	240	טין חום־אדום, ליבה בגוון זהה, כמות גדולה של גריסים לבנים, אפורים ושחורים קטנים
5	1038/1	126	טין צלהב, מעט גריסים לבנים קטנים

אמפורות (איור 7).— שבר מס׳ 1 הוא חלק עליון של אמפורה שלה שפה מעובה, מקופלת חוצה, צוואר רחב למדי וזוג ידיות מרוכסות המשוכות מהצוואר לכתף. אמפורות מטיפוס זה (AC3) יוצרו בכרתים במאות הא׳–הג׳ לסה״נ (Marangou-Lerat 1995: Figs. 64–68).

לאמפורה מס׳ 2 שפה עבה מאוד וצוואר גבוה (Peacock and Williams 1986:213, Fig. 130, Class 57). כלים אלה אופייניים לאזור מזרח הים־התיכון, ונפוצים מהמאה הא׳ עד המאה הג׳ לסה״נ (Peacock and Williams 1986:130).

החלק העליון של אמפורה מס׳ 3 דמוי קערה, ולה שפה מעובה ושקע בחלק העליון. כלים דומים מוכרים באזור הים האגאי והבלקן במאות הא׳–הג׳ לסה״נ (Peacock and Williams 1986:213, Fig. 130; Hayes 1991:92, Type V).

אמפורה מס׳ 4 עשויה מטין אדום צרוף היטב, ולה שפה מעובה. צורת השפה וסוג הטין משייכים את הכלי לאמפורות שמקורן בצפון אפריקה (טוניסיה), המתוארכות מסוף המאה הב׳ עד סוף המאה הד׳ לסה״נ (Sciallano and Sibella 1994:81, Type IIa). כלים דומים נתגלו בסקר שנערך בין רפיח לנחל מצרים (בן־אריה תשל״ד:93, ציור 7:2, 9) ותוארכו לרבע השני והשלישי של המאה הג׳ לסה״נ (בן־אריה תשל״ד).

הבסיס של אמפורה מס׳ 5 עשוי מטין צלהב, האופייני לכלים שנוצרו משני עברי הים האדריאטי ומוכרים כטיפוס Dressel 6 (Sciallano and Sibella 1994:36). בכלים אלה אחסנו שמן זית, והם היו נפוצים באגן הים התיכון מהמאה הא׳ לפסה״נ עד סוף המאה הא׳ לסה״נ (Peacock and Williams 1986:98–101, Fig. 34B).

כלי אנטיליה (איור 8).— כלי האנטיליה גדולים למדי, ולהם שפה אופיינית, מופשלת, ובבסיס כפתור (איור 8:1–4). כלים מסוג זה תוארכו מסוף המאה הב׳ עד המאה הד׳ לסה״נ (איילון ודריי תשס״ה:246). כלים דומים התגלו בתל דור (Guz-Zilberstein 1995:324, Fig. 6.51:12, 13, 28).

כלים מס׳ 5–10 קטנים, ולהם שפת מרזב נוטה חוצה, גוף מצולע, דו־חרוטי, ובסיס מעוגל, שבמרכזו בליטה קטנה. הכלים מתוארכים לתקופות הרומית המאוחרת והביזנטית הקדומה. כלים דומים התגלו בתל קסילה (איילון ודריי תשס״ה:239).

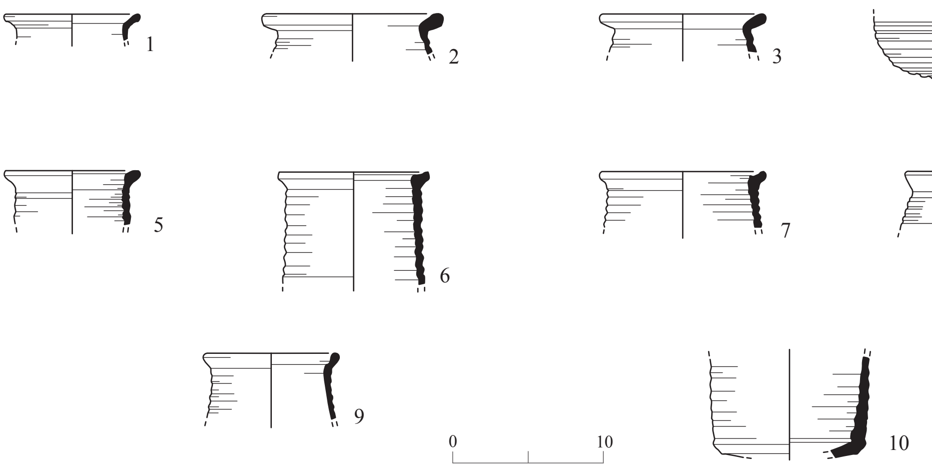

איור 8. כלי אנטיליה מהתקופה הרומית.

מס׳	סל	לוקוס	תיאור
1	2129	245	טין כתום, ליבה בגוון כתום-חום, ללא גריסים
2	2075/2	237	טין כתום, ליבה בגוון כתום, מעט גריסים לבנים
3	2022/5	201	טין חום בהיר, גריסים לבנים קטנים
4	2069/1	234	טין כתום, ליבה בגוון כתום-חום, מעט גריסים לבנים
5	2045/4	222	טין חום-כתום, ליבה בגוון חום-כתום, מעט גריסים לבנים קטנים
6	2045/1	222	טין כתום, ליבה בגוון כתום, גריסים לבנים וחומים
7	2006/6	201	טין חום-כתום, ליבה בגוון חום, גריסים אדומים וחומים
8	2022/7	201	טין חום-כתום, ליבה בגוון חום-כתום, מעט גריסים לבנים קטנים
9	2022/1	201	טין כתום, ליבה בגוון כתום, גריסים אדומים קטנים
10	2006/1	201	טין חום, ליבה בגוון חום, גריסים לבנים

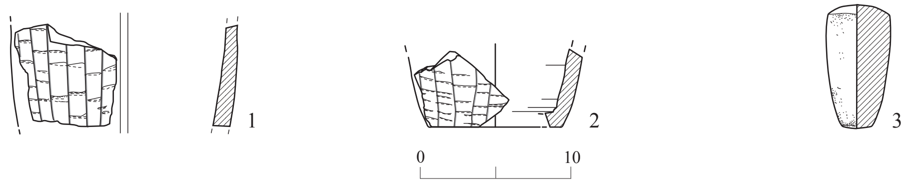

איור 9. כלי אבן מהתקופה הרומית.

מס׳	הכלי	סל	לוקוס	תיאור
1	כלי מידה	1105	148	גיר
2	כלי מידה	1119/2	150	גיר
3	עלי	2128	245	בזלת

כלי האבן (איור 9)

נמצאו שלושה כלי אבן, ובהם עלי וספלים ששימשו כלי מידה. העלי (איור 9:3) עשוי מבזלת, אורכו 7.5 ס״מ, קוטרו העליון 4 ס״מ והתחתון 2 ס״מ. שברי הספלים נמצאו באזור הגת. הספלים (איור 9:1, 2) עשויים מאבן גיר והם אופייניים לתקופה הרומית הקדומה (המאות הא׳–הב׳ לסה״נ; עמית, זליגמן

וזילברבוד תשס״ב:105). כלים דומים נמצאו בחפירות קודמות ביבנה־ים (פישר תשס״ה:191, איור C: 30).

סיכום

בחפירה נמצאו שברי כלי חרס מתקופת הברונזה התיכונה, מהתקופה הפרסית עד התקופה הרומית המאוחרת (המאות הג׳–הד׳ לסה״נ), וכן ממצא דל מהתקופות הביזנטית והעות׳מאנית שמקורו בעיקר מפני השטח (לא צוירו). כמו כן, נתגלו כלי אבן מהתקופה הרומית הקדומה (המאות הא׳–הג׳ לסה״נ).

הקרמיקה מתקופת הברונזה נתגלתה בבית הקברות. המכלול הקרמי מהתקופה הפרסית נחשף במילויים התחתונים בגתות ובכבשן, ואילו עיקר הממצא הקרמי הדל מהתקופה ההלניסטית יצא מהגתות.

מכלול כלי החרס והאבן מהתקופה הרומית משנה את הבנתנו ביחס להיסטוריה היישובית של יבנה־ים, ומכאן חשיבותו. בחפירות של פישר ביבנה־ים היה הממצא הקרמי מהתקופה הרומית מועט, לעומת חפירה זו שעיקר הממצא הקרמי בה מתוארך לתקופה זו, ומעיד על פעילות ענפה באתר.

ממצא כלי החרס מתאפיין בעיקר בקנקנים ובאמפורות. נתגלו מעט כלי הגשה וכלי שולחן, עדות לכך שהאזור לא שימש למגורים. במכלול הקרמי בולטת כמות גדולה למדי של אמפורות שיובאו מאזור הים התיכון ומצפון אפריקה, עדות לקשרי מסחר ענפים עם אזורים אלו.

הערה

[1] אני מודה לפטר גנדלמן על הייעוץ ועל העזרה במהלך כתיבת המאמר.

הפניות

אלגביש י׳ 1968. **שקמונה א: השכבות מהתקופה הפרסית, עונות 1963–1965**. חיפה.

אלגביש י׳ 1977. **הקרמיקה מהתקופה הרומאית** (שקמונה, חפירות ארכיאולוגיות 3). חיפה.

איילון א׳ ודריי י׳ תשס״ה. מערכת השקיה ביזנטית ביבנה־ים. בתוך מ׳ פישר, עורך. **יבנה, יבנה־ים וסביבתן: מחקרים בארכיאולוגיה ובהיסטוריה של מישור חוף יהודה**. תל אביב. עמ׳ 229–251.

בן־אריה ש׳ תשל״ד. סקר בין רפיח לנחל מצרים: ב׳ הממצאים. **עתיקות** ז: 91–94.

גורזלזני א׳ תשס״ו. ניתוח פטרוגרפי של הקרמיקה מהתקופה הפרסית בתל יעוז. **עתיקות** 52 :*39–*44.

עג׳מי מ׳ ועד ע׳, כרך זה. שטח חקלאי ובתי קברות ביבנה־ים (צפון) בתקופות הברונזה התיכונה והמאוחרת, הפרסית, ההלניסטית, הרומית והביזנטית.

עמית ד׳, זליגמן י׳ וזילברבוד א׳ תשס״ב. מחצבה ובית מלאכה לייצור כלי אבן במורד הר הצופים. **קדמוניות** 122 :102–110.

פישר מ׳ תשס״ה. ארכיאולוגיה והיסטוריה של יבנה־ים. בתוך מ׳ פישר, עורך. **יבנה, יבנה־ים וסביבתן: מחקרים בארכיאולוגיה ובהיסטוריה של מישור חוף יהודה**. תל אביב. עמ׳ 173–208.

Amiran R. 1969. *Ancient Pottery of the Holy Land*: From Its Beginnings in the Neolithic Period to the End of the Iron Age. Jerusalem–Ramat Gan.

Avissar M. 2005. *Tel Yoqne'am: Excavations on the Acropolis* (IAA Reports 25). Jerusalem.

Bar-Nathan R. 1981. Pottery and Stone Vessels of the Herodian Period (1st Century B.C.–1st Century A.D.). In E. Netzer. *Greater Herodium* (Qedem 13). Jerusalem. Pp. 54–70.

Bar-Nathan R. 2002. *Hasmonean and Herodian Palaces at Jericho, Final Reports of the 1973–1987 Excavations* III: *The Pottery*. Jerusalem.

Bar-Nathan R. 2006. *Masada* VII: *The Yigael Yadin Excavations 1963–1965 Final Reports; The Pottery of Masada*. Jerusalem.

Bar-Nathan R. and Adato M. 1986. The Promontory Palace: Pottery. In L.I. Levine and E. Netzer eds. *Excavations at Caesarea Maritima 1975, 1976, 1979—Final Report* (Qedem 21). Jerusalem. Pp. 160–175.

Bennet W.J. and Blakely J.A. 1989. *Tell el-Hesi* III: *The Persian Period (Stratum V)* (ASOR Excavation Reports). Winona Lake.

Berlin A.M. 1997. The Plain Wares. In S.C. Herbert ed. *Tel Anafa* II, i: *The Hellenistic and Roman Pottery* (*JRA* Suppl. S. 10). Ann Arbor. Pp. ix–xiv, 1–244.

Bettles E. 2003. Carinated-Shoulder Amphorae from Sarepta, Lebanon: A Phoenician Commodity and Its Intra-Regional Distribution. *Archaeology and History in Lebanon* 17:60–79.

Blakely J.A., Brinkmann R. and Vitaliano C.J. 1992. Roman Mortaria and Basins from a Sequence at Caesarea: Fabric and Sources. In R.L. Vann ed. *Caesarea Papers, Straton's Tower, Herod's Harbour, and Roman and Byzantine Caesarea* (*JRA* Suppl. S. 5). Ann Arbor. Pp. 194–213.

Calderon R. 2000. Roman and Byzantine Pottery. In Y. Hirschfield. *Ramat Hanadiv Excavations: Final Report of the 1984–1998 Seasons*. Jerusalem. Pp. 91–165.

Dothan M. 1971. *Ashdod* II–III: *The Second and Third Seasons of Excavations 1963, 1965, Soundings in 1967* (*'Atiqot* [*ES*] 9–10). Jerusalem.

Fischer M. 1989. Hellenistic Pottery (Strata V–III). In Z. Herzog, G. Jr. Rapp and O. Negbi eds. *Excavations at Tel Michal, Israel* (Tel Aviv University Institute of Archaeology Monograph Series 8). Minneapolis–Tel Aviv. Pp. 177–187.

Goldberg P., Singer-Avitz L. and Horowitz A. 1989. Petrographic Analysis of Persian Period Pottery. In Z. Herzog, G. Jr. Rapp and O. Negbi eds. *Excavations at Tel Michal, Israel* (Tel Aviv University Institute of Archaeology Monograph Series 8). Minneapolis–Tel Aviv. Pp. 264–266.

Gorzalczany A. 2006. Petrographic Analysis of the Pottery from Naḥal Tut. *'Atiqot* 52:191–195.

Guz-Zilberstein B. 1995. The Typology of the Hellenistic Coarse Ware and Selected Loci of the Hellenistic and Roman Periods. In E. Stern. *Excavations at Dor. Final Report* I, B: *Areas A and C; The Finds* (Qedem Reports 2). Jerusalem. Pp. 284–433.

Hayes J.W. 1991. *Paphos* III: *The Hellenistic and Roman Pottery.* Nicosia.

Johnson B.L. 1988. The Pottery. In G.D. Weinberg ed. *Excavations at Jalame: Site of a Glass Factory in Late Roman Palestine*. Columbia, Mo. Pp. 137–226.

Loffreda S. 1996. *La ceramica di Macheronte e dell'Herodion (90 a.C.–123 d.C.)* (SBF Collectio Maior 39). Jerusalem.

Majcherek G. 1995. Gazan Amphorae: Typology Reconsidered. In H. Meyza and J. Młynarczyk eds. *Hellenistic and Roman Pottery in the Eastern Mediterranean—Advances in Scientific Studies (Acts of the II Nieborów Pottery Workshop; Nieborów, 18–20 December 1993).* Warsaw. Pp. 163–178.

Marangou-Lerat A. 1995. *Le vin et les amphores de Crète de l'époque classique à l'époque impériale* (Études Crétoises 30). Paris.

Neuru L.L. 1991. Megarian Relief Ware. In. J.W. Hayes. *Paphos* III: *The Hellenistic and Roman Pottery*. Nicosia. Pp. 13–17.

Peacock D.P.S. and Williams D.F. 1986. *Amphorae and the Roman Economy: An Introductory Guide*. London–New York.

Reynolds P. 2003. Amphorae in Roman Lebanon: 50 BC to AD 250. *Archaeology and History in Lebanon* 17:120–130.

Sciallano M. and Sibella P. 1994. *Amphores: Comment les identifier?* Aix-en-Provence.

Silberstein N. 2000. Hellenistic and Roman Pottery. In Y. Hirschfeld. *Ramat Hanadiv Excavations: Final Report of the 1984–1998 Seasons.* Jerusalem. Pp. 420–469.

Singer-Avitz L. 1989. Local Pottery of the Persian Period (Strata XI–VI). In Z. Herzog, G. Jr. Rapp, and O. Negbi eds. *Excavations at Tel Michal, Israel* (Tel Aviv University Institute of Archaeology Monograph Series 8). Minneapolis–Tel Aviv. Pp. 115–144.

Stern E. 1982. *Material Culture of the Land of the Bible in the Persian Period 538–332 B.C.* Warminster–Jerusalem..

Stern E. 1995. *Excavations at Dor, Final Report* IB: *Areas A and C; The Finds* (Qedem Reports 2). Jerusalem.

Tal O. 1999. The Persian Period. In I. Roll and O. Tal eds. *Apollonia-Arsuf: Final Report of the Excavations* I: *The Persian and Hellenistic Periods* (Tel Aviv University Institute of Archaeology Monograph Series 16). Tel Aviv. Pp. 83–222.

Yeivin Z. and Edelstein G. 1970. Excavations at Tirat Yehuda. *'Atiqot* (*HS*) 6:56–67 (English summary, p. 6).

Zimhoni O. 1997. *Studies in the Iron Age Pottery of Israel: Typological, Archaeological and chronological Aspects* (Journal of the Institute of Archaeology of the Tel Aviv University, Occasional Publications 2). Tel Aviv.

The Pottery and Stone Vessels from Yavne-Yam (North)

Eriola Jakoel
(Pp. 31–42)

Excavations at Yavne-Yam (see Ajami and 'Ad, this volume) yielded potsherds from the Middle Bronze Age and possibly the Late Bronze Age, and from the Persian period to the Late Roman period (third–fourth centuries CE). Scant finds from the Byzantine and Ottoman periods were retrieved mainly from the surface. Stone vessels from the Early Roman period (first–third centuries CE) were also found.

The Bronze Age pottery (Fig. 1) was uncovered in the cemetery (Area D1). The ceramic assemblage from the Persian period included large bowls, jars, amphorae and lamps (Fig. 2), and came from the lower fills of the winepresses and kiln in Area B. The scant ceramic finds from the Hellenistic period consisted mainly of bowls, juglets and jars (Fig. 3), and came from the winepresses in Area A.

The Roman-period pottery assemblage included bowls, kraters, cooking pots (Fig. 4), jugs and juglets (Fig. 5), store jars (Fig. 6), amphorae (Fig. 7) and *saqiye* vessels (Fig. 8). Fragments of stone vessels (Fig. 9) were also found. The Roman-period ceramic assemblage from the area of the winepresses, the building north of the winepress in Area A and the installation in Area B changes our understanding of the history of Yavne-Yam's occupation, and is thus very important. Fisher's excavations at Yavne-Yam yielded very few ceramic finds from the Roman period, whereas the finds from our excavation testify to extensive activity at the site during this period. The high incidence of jars and amphorae and the small number of serving bowls and tableware attest that the place was not being used as a residential area. A particularly striking feature of the ceramic assemblage is the relatively high incidence of amphorae imported from the Mediterranean region and North Africa, testifying to extensive trade links with these regions.

Captions to Illustrations

Fig. 1. The Bronze Age pottery.
Fig. 2. The Persian-period pottery.
Fig. 3. The Hellenistic-period pottery.
Fig. 4. Roman-period bowls, kraters and cooking pots.
Fig. 5. Roman-period jugs and juglets.
Fig. 6. Roman-period store jars.
Fig. 7. Roman-period amphorae.
Fig. 8. *Saqiye* vessels.
Fig. 9. Stone vessels.